

MÁD, DÚLŐUTAK
ÖRÖKSÉGVÉDELMI
HATÁSTANULMÁNY
RÉGÉSZETI MUNKARÉSZ

Megbízó:
Körös-Aqua Kft.

Készítette:
Dr Belényesy Károly
régész, örökségvédelmi szakértő
Szakértői engedély száma: 15-016

Budapest 2022 február 1.

Bevezető

Az örökségvédelmi hatástanulmány régészeti munkarészének tárgya

A tanulmány tárgya: Mád érintő településrendezési eszközök módosításához szükséges örökségvédelmi hatástanulmány, régészeti munkarészének elkészítése. A tanulmány a Miniszterelnökség Építésügyi és Örökségvédelmi Helyettes Államtitkárság, Régészeti Főosztály adatszolgáltatására és a 2022. január 25.-én végzett helyszíni szemle eredményeire épül (a bejáráson részt vettek: Molnár Szabolcs és Wolf Ernő régész technikusok).

JOGSZABÁLYI KÖRNYEZET

A kulturális örökségvédelem általános elvei:

A régészeti lelőhelyek a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény (a továbbiakban Kötv.) 11. § alapján általános védelmet élveznek. A törvény szelleme és a védelem logikája szerint a régészeti lelőhelyek épségét meg kell őrizni. A Kötv. 3. § -a szerint a kulturális örökség védelme érdekében a köz- és magáncélú fejlesztéseket - így különösen a terület- és településfejlesztés, terület- és településrendezés, környezet-, természet- és tájvédelem és az ezzel kapcsolatos beruházások tervezését - e védelemmel összhangban kell végezni.

A kulturális örökség a nemzet egészének közös szellemi értékeit hordozza, ezért megóvása mindenkinek kötelessége. Tilos a kulturális örökség védett elemeinek veszélyeztetése, megrongálása, megsemmisítése, meghamisítása, hamisítása. A kulturális örökség elemeit tudományos módszerekkel kell felkutatni, számba venni, értékelni, az utókor számára megőrizni és hozzáférhetővé tenni. (Kötv. 4. § (1.-2.) bek.)

A kulturális örökség védelme közérdek, megvalósítása közreműködési jogosultságot és együttműködési kötelezettséget jelent az állami és önkormányzati szervek, a nemzetiségi szervezetek, az egyházak, a társadalmi és gazdasági szervezetek, valamint az állampolgárok számára. (Kötv. 5. § (1.) bek.)

A föld felszínén, a földben, a vizek medrében vagy máshol rejlő vagy onnan előkerülő régészeti lelet állami tulajdon. (Kötv. 8. §(1.) bek.)

A régészeti lelőhelyeket - a fenntartható használat elvének figyelembevételével - csak olyan mértékben lehet igénybe venni, hogy azok állománya számottevően ne csökkenjen, illetve eredeti összefüggéseik jelentősen ne károsodjanak. (Kötv. 9. §)

A régészeti örökség elemeit lehetőleg eredeti lelőhelyükön, eredeti állapotukban, eredeti összefüggéseikben kell megőrizni. A régészeti lelőhelyek védelmére irányuló intézkedéseknek elsősorban megelőző, szükség esetén mentő jellegűeknek kell lenniük. (Kötv. 10. § (1)-(2) bek.)

A régészeti lelőhelyek e törvény erejénél fogva általános védelem alatt állnak. (Kötv. 11. §)

Ezért egy-egy beruházási területen, a földmunkával járó fejlesztések esetében régészeti lelőhelyek védelme érdekében a fentiek alapján kell eljárni.

Örökségvédelemmel, régészeti lelőhelyek védelmével kapcsolatos alapvető jogszabályok jegyzéke.

- a) 2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről (Kötv.);
- b) 191/2001. (X. 18.) Korm. rendelet az örökségvédelmi bírságról;
- c) 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről, különösen a kunhalmok és földvárak törvényi védelméről (23. § (2) bek.);
- d) 1997. évi CXL. törvény a kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről;
- e) 439/2013. (XI. 20.) Korm. rend. A régészeti örökséggel és a műemléki értékkel kapcsolatos szakértői tevékenységről
- f) 13/2015. (III. 11.) MvM rend. A régészeti lelőhely és a műemléki érték nyilvántartásának és védetté nyilvánításának, valamint a régészeti lelőhely és a lelet megtalálójának anyagi elismerésének részletes szabályairól
- g) 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról

A kulturális örökség védelmével kapcsolatos különleges jogszabályok jegyzéke:

A) 1954. évi Hágai Egyezmény" [1957. évi 14. törvényerejű rendelet a kulturális javak fegyveres összeütközés esetén való védelme tárgyában, Hágában, 1954. évi május hó 14. napján kelt nemzetközi egyezmény, valamint az ahhoz csatolt jegyzőkönyv (a kulturális javak háború idején megszállott területről való kivitelének tilalma tárgyában) kihirdetéséről];

- b) 149/2001 (VIII. 31) Korm. rendelet a Magyar Köztársaság Kormánya és az Európa Tanács tagállamai között 1992. január 16-án kelt, Vallettában aláírt, a régészeti örökség védelméről szóló Európai Egyezmény kihirdetéséről
  - c) 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről.
357. § (1) Műemlék vagy védett kulturális javak megrongálása

A régészeti területek típusai:

A régészeti lelőhelyek e törvény erejénél fogva általános védelem alatt állnak. (Kötv. 11. §.)

A Kötv. a régészeti területeket három típusba sorolja be:

- a) Régészeti lelőhely (7. § 35. pont)
- b) Fokozattan védett, vagy kiemelten védett régészeti lelőhely (13. § (3) bek)
- c) Régészeti érdekű területek (7. § 29. pont)

Régészeti lelőhely:

Régészeti lelőhely az a földrajzilag körülhatárolt terület, amelyen a régészeti örökség elemei eredeti történeti összefüggéseikben megtalálhatóak. A régészeti örökség elemeit lehetőleg eredeti helyükön, eredeti összefüggéseikben kell megőrizni, ezért a védelmükre irányuló intézkedéseknek elsősorban megelőző, szükség esetén mentő jellegűeknek kell lenni (Kötv. 10. § (1)-(2) bek). A régészeti lelőhelyeket a földmunkával járó fejlesztésekkel el kell kerülni (Kötv. 19. § (1) bek).

Ha a régészeti lelőhely elkerülése a fejlesztések, beruházások költségeit aránytalanul megnövelné, vagy a fejlesztés, beruházás másutt nem valósítható meg, a veszélyeztetett régészeti lelőhelyeket előzetesen fel kell tárni (a továbbiakban: megelőző feltárás).

A megelőző feltárás részeként a régészeti lelőhelyen - a hatóság eltérő rendelkezésének hiányában - próbafeltárást kell végezni. A régészeti érintettség mértékétől függően - külön jogszabályban meghatározott feltételek fennállása esetén - a hatóság régészeti megfigyelést írhat elő.

A megelőző feltárással kapcsolatosan a feltárással jogosult intézmény és a beruházó írásbeli szerződést köt. A szerződés tartalmazza a feltárás módját, időtartamát, a feltárással jogosult

intézmény által végzendő régészeti feladatellátás költségét, valamint a jogszabályban meghatározott egyéb szakmai feltételeket. A (10) bekezdés szerinti szerződést a feltárássra jogosult intézménynek és a beruházónak a jogszabályban meghatározott adattartalomnak a beruházó által történő rendelkezésre bocsátásától számított 15 napon belül kell megkötni (Kötv.22§ (10) és (11) bekezdés)

Nagyberuházás (Kötv. 7§ (20) bekezdés) esetén a Kötv. 23/B-F § szerint, kell eljárni!

Azt a természetes vagy jogi személyt és jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetet, aki (amely) az e törvényben engedélyhez kötött tevékenységet engedély nélkül vagy attól eltérő módon végzi, illetve a védetté nyilvánított, vagy e törvény erejénél fogva védelem alatt álló kulturális örökség elemeit jogellenesen megsemmisíti, vagy megrongálja, illetve a védett kulturális örökségi elemet kötelezettségének elmulasztásával veszélyezteti, örökségvédelmi bírsággal (a továbbiakban: bírság) kell sújtani. Az örökségvédelmi bírság kiszabása nem mentesít egyéb, építésügyi eljárásban kiszabható bírság alól.

Bírsággal sújtható az, aki a jogszabály által előírt bejelentési kötelezettségének nem tesz eleget.” (Kötv. 82. § (1) (2))

A 191/2001. (X. 18.) Korm. rendelet alapján (2. § (2) bek.) A bírság megállapítása szempontjából a Kötv. 46. § -ban meghatározott kulturális javak és a nem védett kulturális javak a IV., a nyilvántartott régészeti lelőhelyek és a kulturális örökség ideiglenes védelem alatt álló elemei az I. kategóriába tartoznak. 2. § (4) bek.) A kulturális örökségnek a Kötv. hatálybalépése előtt védetté nyilvánított elemei közül a régészeti lelőhelyek és kulturális javak e rendelet alapján mindaddig az I. kategóriába tartoznak, amíg a védettségükre vonatkozó rendelet, illetve határozat másképp nem rendelkezik.

Ezzel párhuzamosan a szabálysértési jog és a büntetőjog is védelembe részesíti a régészeti lelőhelyeket.

A régészeti lelőhelyek védelme a tulajdonos rendelkezési jogát is korlátozza. A Btk. 357. § büntetni rendeli a régészeti jelentőségű földterületeken elkövetett rongálást:

- (1) Aki a tulajdonában álló, a kulturális javak körébe tartozó és védett tárgyat megrongálja, büntetett követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
- (2) Aki az (c) bekezdés szerinti tárgyat megsemmisíti, vagy annak helyrehozhatatlan károsodását idézi elő, öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Fokozottan védett, vagy kiemelten védett régészeti lelőhely:

A régészeti lelőhelyek a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. tv. Eredjénél fogva védelem alatt állnak, illetve miniszteri rendelettel, vagy hatósági eljárás során lettek kiemelten védetté nyilvánítva. Kiemelten védett az a régészeti lelőhely, mely kivételes tudományos jelentőséggel, nemzetközi vagy országos szempontból kiemelkedő fontossággal bír. Fokozottan védett az a régészeti lelőhely, melynek tudományos jelentősége megállapítható, és nagyobb tájegységre nézve kiemelkedő fontossággal bír.

A Kövt. 13. § (1) bekezdése értelmében a védetté nyilvánított régészeti lelőhelyen nem lehet olyan tevékenységet folytatni, amely annak akár részleges állapotromlását eredményezheti. A (2) bekezdése értelmében védetté nyilvánított régészeti lelőhelyhez védőövezetet lehet kijelölni.

Régészeti érdekű terület:

Régészeti érdekű területnek számít valamennyi olyan terület, természetes vagy mesterséges üreg és a vízmedrek azon része, amelyen, illetve amelyben régészeti lelőhely előkerülése várható vagy feltételezhető. (Kötv.7. § 29.) pont) „A régészeti örökség elemei a régészeti érdekű területekről vagy a régészeti lelőhelyről csak régészeti feltárás keretében mozdíthatók el. (Kötv. 19. § (2) bek.) A fentiek alapján, ezért fokozott figyelemmel és óvatossággal kell eljárni minden földmunkával járó beruházás, területfejlesztés esetén. A beruházás megtervezése előtt, a beruházás megvalósíthatóságának érdekében a tervezett beruházás helyszínét ezért célszerű kulturális örökségvédelmi szempontból megvizsgálni.

„A régészeti örökség elemei a régészeti érdekű területekről vagy a régészeti lelőhelyről csak régészeti feltárás keretében mozdíthatók el.” Ennek alapján fokozott figyelemmel és óvatossággal kell eljárni és minden tervezett földmunka előtt célszerű a Hatósággal, a Járási építésügyi és örökségvédelmi hivatallal (hatóság) egyeztetni.

Amennyiben régészeti érdekű területen földmunkák során addig ismeretlen régészeti lelőhely kerül elő, abban az esetekben a végzett tevékenységet abba kell hagyni, és a helyszín vagy lelet őrzése mellett haladéktalanul értesíteni kell a területileg illetékes önkormányzat jegyzőjét, aki a területileg illetékes múzeum (jelen esetben: Herman Ottó Múzeum, Miskolc, Görgey Artúr u. 28, 3529) és a hatóság szakmai bevonásáról köteles gondoskodni. A bejelentési kötelezettség a felfedezőt, az ingatlan tulajdonosát, az építtetőt és a kivitelezőt egyaránt terheli, elmulasztása

örökségvédelmi bírság kiszabását vonja maga után (Kötv. 82. § (2) bek.) A múzeum 24 órán belül írásban köteles nyilatkozni a munka folytathatóságáról, amennyiben „a múzeum nyilatkozata alapján a régészeti emlék vagy a lelet veszélyeztetése nélkül a tevékenység még részlegesen sem folytatható, a tevékenység jellege szerint illetékes hatóság köteles annak folytatását azonnali hatállyal megtiltani és legfeljebb 30 napra felfüggeszteni, és intézkedéséről a hatóságot értesíteni”. Mentő feltárás esetén a szükséges beavatkozás költségeit a feltárássra jogosult intézmény (múzeum) köteles állni.

A lelet, illetve a lelőhely bejelentőjét jutalom illeti meg. A régészeti lelőhely és a lelet megtalálójának elismerését a 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet 55§ részletesen szabályozza. A nyilvántartásban nem szereplő régészeti lelőhelyben vagy az onnan származó leletekben okozott kár, illetve ezek megsemmisítése ugyancsak büntetendő cselekmény, a Btk. 357 § (1) és (2). pontja alapján

Kunhalmok, földvárak természetvédelmi oltalma:

68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet 2§ 11. pont szerint, a tájképi jelentőségű régészeti lelőhely: olyan régészeti lelőhely, amely megjelenésével környezetének meghatározó tájképi eleme (így különösen erőd, erődítés, vár, templom maradványai, földvár, halomsír, kunhalom, a domborzatból kiemelkedő, többszörösen rétegzett tell-település).

A táji értékek kiemelt természetvédelmi oltalmáról a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény rendelkezik. 23. § (2) bekezdése szerint: a törvény erejénél fogva védelem alatt áll valamennyi forrás, láp, barlang, víznyelő, szikes tó, kunhalom, földvár. Az e bekezdés alapján védett természeti területek országos jelentőségűnek [24. § (1) bekezdés] minősülnek.

A 28. § (5) bekezdése szerint: a 23. § (2) bekezdése alapján védett forrás, víznyelő, kunhalom, földvár természeti emlékeknek minősül, így a 28. § (1) bekezdés szerint védett természeti területnek minősül.

1. Örökségvédelmi vizsgálat:

a) – b) A település történeti leírása (a történeti település- és tájszerkezet alakulása, a történeti településmag) és a település régészeti örökségének felmérése

A Zempléni hegység délnyugati lábánál, a Mádi patak mentén fekvő település régészeti öröksége és az abból megrajzolható történeti kép erősen kötődik a térség bronzkori és a középkori településhálózataihoz. Ebből a szempontból kétségtelenül meghatározó a középkori előzményeken létesült mai település, illetve a patak völgyekkel tagolt hegyvidéken, illetve a hegység előterében létrejött bronzkori telepek.

Mád régészeti öröksége ezért tulajdonképpen „kétpólusú”, az ismert régészeti adatok között s bronzkor – és érthető módon – a középkor dominál. A régészeti lelőhelyek többsége a jelenlegi, település belterületéről ismert, a külterületek nagyobb része, régészeti szempontból még felderítetlen, azaz a jelenleg rendelkezésünkre álló források valószínűleg nem tükrözik a térség régészeti lelőhelyeinek valós számát és pontos kiterjedését. Ezért újabb, ismeretlen lelőhelyek, lelőhelyrészletek előkerülését, még az ismert és lehatárolt zónákon belül, sem lehet kizárni.

c) Értékleltár

cc) a védetté nyilvánított régészeti lelőhelyeket és a nyilvántartott régészeti lelőhelyek

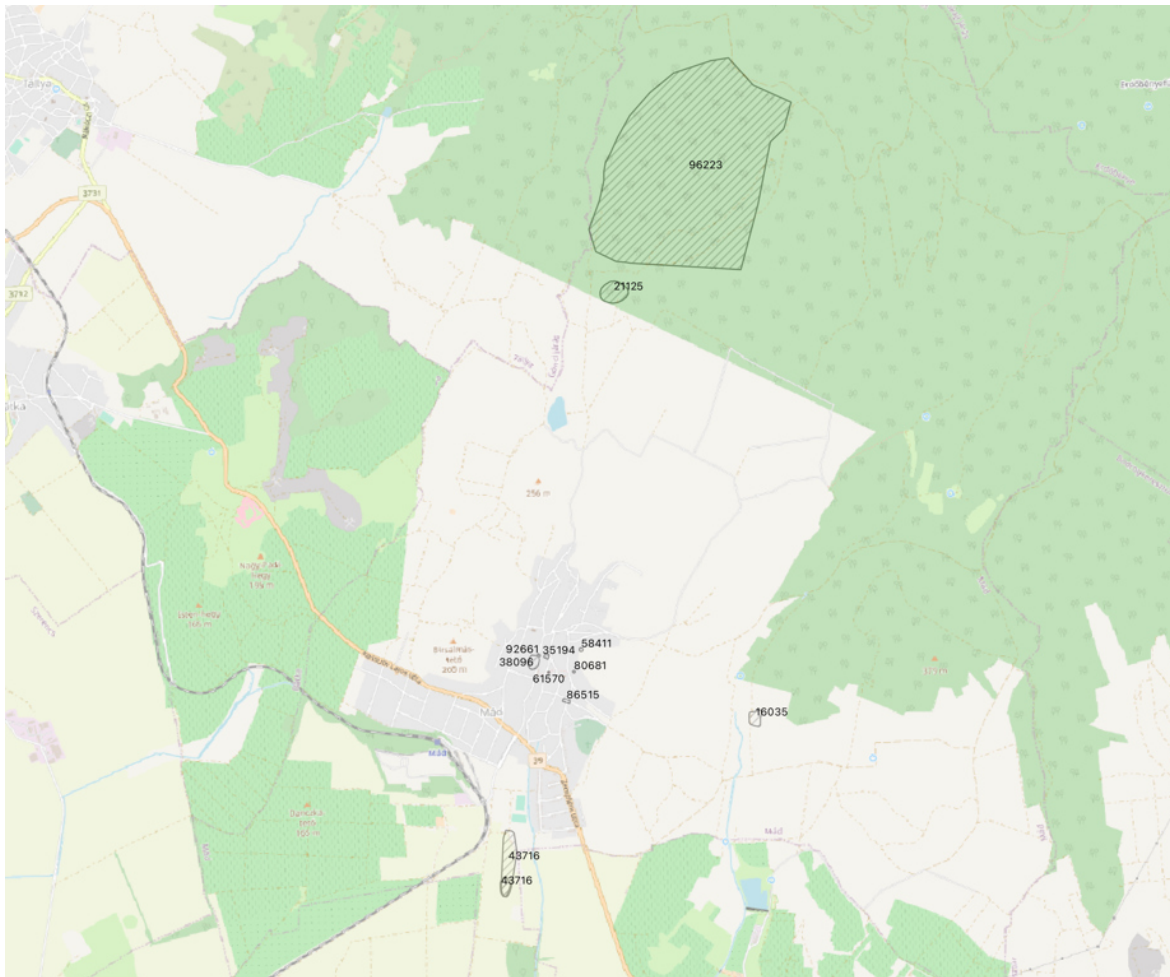
A Kötv 11. § szerint: A nyilvántartott régészeti lelőhelyek e törvény erejénél fogva általános védelem alatt állnak.

Mád közigazgatási területét 11 nyilvántartott régészeti lelőhely érinti, ezek között nem ismert fokozottan védett régészeti lelőhely.

Lelőhely azonosító	Helyszín, elnevezés	HRSZ	Jelleg	Korszak
16035	Szilvás-hegy	2579/1, 2578/1, 2578/2, 2577	Temető Szórványlelet	szkíta Árpád-kor
21125	Ősz-hegy	026/3, 026/4, 026/5, 026/6, 026/7, 026/8, 026/9, 026/21, 026/22, 026/11, 014, 018/56, 018/57, 018/58	Szórványlelet	bronzkor-késő bronzkor,
38096	Rákóczi u. 65.	883/1, 884, 885/3, 886/2, 882/1, 885/1, 885/2, 886/1, 887, 888/3, 890/1, 892/2	Település Épület	Középkor kora újkor
43716	Bogár-dűlő	0163, 0164, 0165	Telepnyom	őskor
58411	Batthyány u. 51.	94, 95, 88/6	Telepnyom Telepnyom	bronzkor, Árpád-kor
61570	Rákóczi u. 46.	652, 651/2, 650	Település Település	bronzkor középkor
35194	Iskola	883/1, 879, 882/1, 817/2	Temető	bodrogheresztúri kultúra
80681	Római Katolikus templom	401	Templom Temető Temető Település	Középkor Középkor Újkor Középkor
86515	Batthány u. 53., Borarchívum	363	Telep Telep Település	őskor szarmata Árpád-kor
92661	Rákóczi u. 69.	883/1, 879, 882/1	Telep Telep	rézkor bronzkor
96223	Mád-Nagy Szoba hegy	014, 018/45, 018/46, 018/61, 018/62, 019, 023/1, 023/4, 024	Szórványlelet Kincslelet Szórványlelet Szórványlelet	őskor bronzkor-késő bronzkor Árpád-kor kora újkor

2. A rendezés során tervezett változások hatáselemzése

ba) Az ismert változások hatásai a régészeti örökségre

Mád nagyközség régészeti öröksége, részben általános mezőgazdasági hasznosítású-, részben pedig beépített területen fekszik. A település közigazgatási területén belül nem ismert a régészeti örökséget veszélyeztető, - a mezőgazdasági művelésből, és települési infrastruktúra fejlesztésből és új beépítésekből adódó - nagyobb kitettség. Általánosságban megállapítható, hogy a vizsgált változtatások a régészeti lelőhelyek elhelyezkedésének figyelembevételével kerültek meghatározásra.

A helyszíni szemlét, időjárási körülmények nem akadályozták, de a területhasználat módja azaz a jelenleg is használatban lévő dűlőút és a környező szőlőművelés alatt álló parcellák miatt a régészeti jelenségek, leletek azonosításának lehetősége erősen korlátozott volt.

A bejárás során megvizsgáltuk mindhárom dűlőút (Papföldje-dűlőút, Szent Tamás-dűlőút, Makocicza-dűlőút) teljes nyomvonalát, illetve ezek közvetlen környezetét. Ennek során régészeti lelet, illetve régészeti lelőhelyre utaló jelenség nem kerül elő.

Új, ismeretlen régészeti lelőhely előkerülés esetén pedig, a 2001. évi LXIV. törvény 24. § (2) alapján kell eljárni:

Ha régészeti feltárás nélkül régészeti emlék, lelet vagy annak tűnő tárgy kerül elő, a felfedező, a tevékenység felelős vezetője, az ingatlan tulajdonosa, az építtető vagy a kivitelező köteles

- a) az általa folytatott tevékenységet azonnal abbahagyni,

b) a jegyző útján a hatóságnak azt haladéktalanul bejelenteni, amely arról haladéktalanul tájékoztatja a mentő feltárás elvégzésére a 22. § (5) bekezdése szerint feltárássra jogosult intézményt, valamint

c) a tevékenységet szüneteltetni, továbbá a helyszín és a lelet őrzéséről - a felelős őrzés szabályai szerint - a feltárássra jogosult intézmény intézkedéséig gondoskodni

3. Az értékvédelmi terv

a) Az értékleltárban szerepeltetett értékek megőrzését biztosító szempontok és követelmények

Mád régészeti öröksége a kevés és sporadikus adat ellenére gazdag múltból árulkodik. Számos lelet, tanúskodik a Mádi-patak mentén elhelyezkedő terület és a környező magaslatok kedvező adottságairól. A bejárás során azonban bizonyossá vált, hogy a régészeti szempontból kitüntetett zónáktól elkülönülten elhelyezkedő, változtatással érintett területen, a kedvező topográfiai adottságok ellenére nem található újabb régészeti lelőhely. A bejárás során, eddig ismertlen régészeti lelőhelyre utaló jeleségeket, leleteket nem találtunk. Ezek esetleges előkerülésére a térség történeti térképes forrásai sem utalnak.

Ismeretlen régészeti lelőhely előkerülésének kockázata alacsony. Mindezek ellenére, új, ismeretlen régészeti előkerülését, a jelenlegi területhasználat módjából következő, korlátozott megfigyelési lehetőségek miatt nem lehet kizárni. Új, eddig ismeretlen régészeti lelőhely esetleges előkerülése esetén, 2001. évi LXIV. törvény 24. § (2) rendelkezései az irányadóak.

Az önkormányzati feladatok meghatározása

A régészeti lelőhelyeket érintő tervezett besorolási változtatásokhoz kapcsolódó tervezés és a földmunkával járó kivitelezés során fenti megfigyeléseket, az értékvédelmi tervben tett megállapításokat és javaslatokat figyelembe kell venni, a régészeti lelőhelyek védelme érdekében a 2001. évi LXIV. törvény, illetve a 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet rendelkezései alapján kell eljárni.

Új, eddig ismeretlen régészeti lelőhely előkerülése esetén, 2001. évi LXIV. törvény 24. § (2) rendelkezései az irányadóak.

4. Nyilatkozat

Nyilatkozat a tervezett megoldásokról és kulturális örökségvédelmi hatástanulmány elkészítésre való jogosultságról

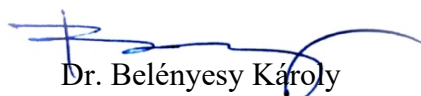
Alulírott, Dr. Belényesy Károly, régész, nyilatkozom, hogy a 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet 84. § (2) bekezdésének a) pontja szerinti előírásnak megfelelően szerepelek az adott örökségvédelmi területre vonatkozó szakértői névjegyzékben, valamint a 439/2013. (XI. 20.) Korm. rendeletben foglalt előírásnak megfelelően rendelkezem régész szakirányú felsőfokú végzettséggel.

Régész diploma száma: 660/99 (ELTE-BTK)

Szakértői engedély száma: 15-016

A településrendezési tervben szereplő megoldások megfelelnek az örökségvédelmi jogszabályoknak és hatósági előírásoknak.

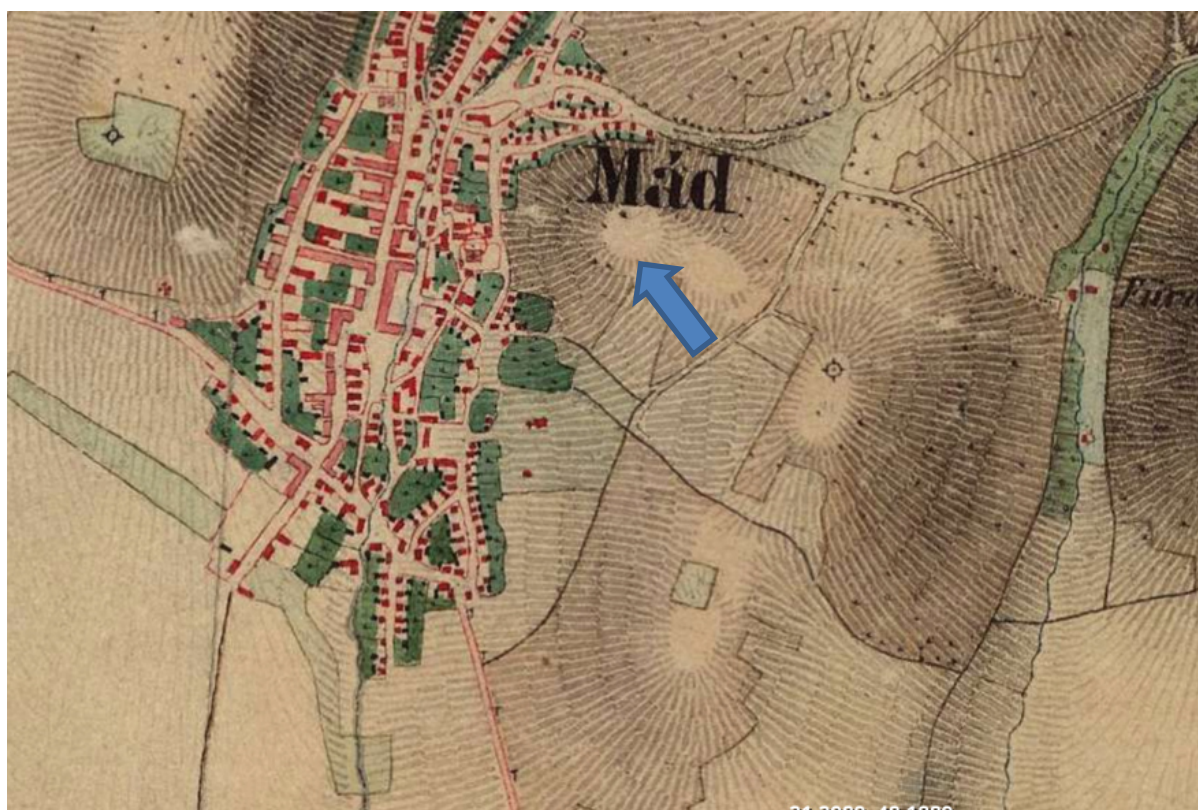
Budapest, 2022. 02. 01.

Dr. Belényesy Károly
régész, örökségvédelmi szakértő

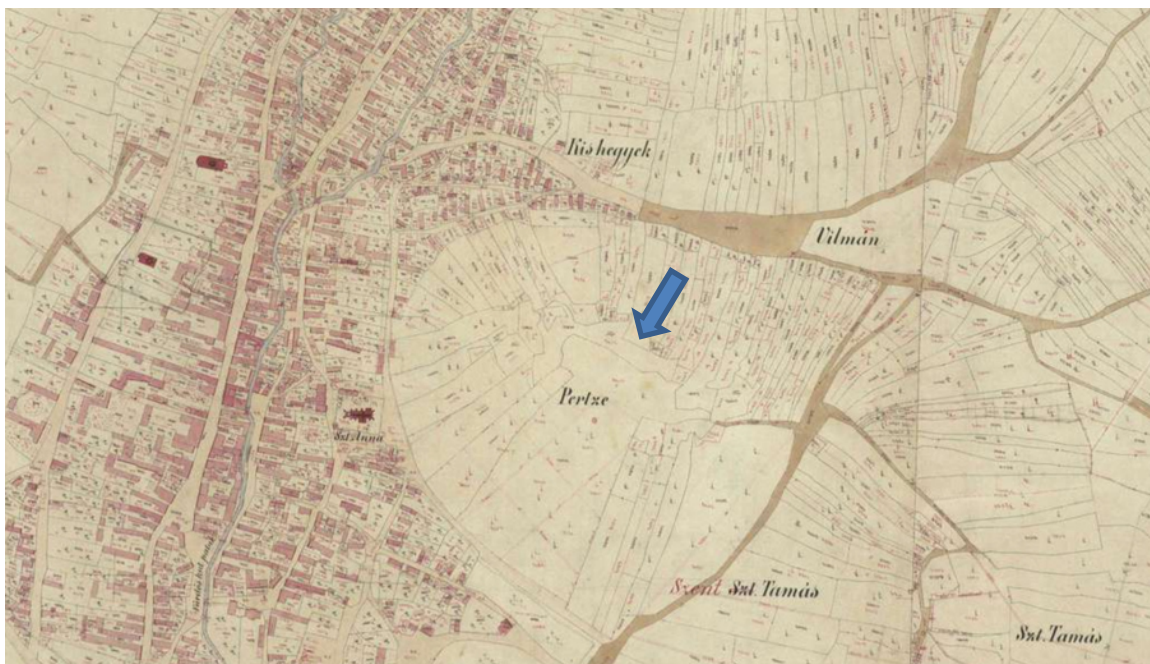
KÉPEK

kép 1 A változtatás érintett terület az Első Katonai Felmérés (1763-1787) térképlapján, forrás: Arcanum, <http://mapire.eu/hu/>

kép 2 A változtatás érintett terület a Második Katonai Felmérés (1819-1869) térképlapján, forrás: Arcanum, <http://mapire.eu/hu/>

kép 3 A változtatásal érintett terület ún. Pertze a település kataszteri felmérésén (1867), forrás: Arcanum, <http://mapire.eu/hu/>

HELYSZÍNI SZEMLE FOTÓDOKUMENTÁCIÓ

Papföldje-dűlőút

Szent Tamás-dűlőút

Makovicza-dűlőút

